

**KİTAP KRİTİĞİ: “DAS TÜRKISCHE GESICHT WIENS,
AUF DEN SPUREN DER TÜRKEN IN WIEN”**

**“Viyana’daki Türklerin İzinde
Viyana’nın Türk Yüzü”**

[Kerstin Tomenendal, (2000), Das türkische Gesicht Wiens, Auf
den Spuren der Türken in Wien, Wien, Köln, Weimar:
Böhlau Verlag, (ISBN: 3-205-99191-5)]

Gülferi AKIN ERTEK

Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Bölümü, Araştırma Görevlisi

DOI : <https://doi.org/10.29329/akalid.2024.1084.6>

Makale Geliş Tarihi : 2 Kasım 2024

Makale Kabul Tarihi : 12 Kasım 2024

Makale Sonuçlanma Tarihi : 4 Aralık 2024

Makale Yayın Tarihi : 31 Aralık 2024

Sayfa Aralığı : 99-103

Gülferi Akın Ertek, “Kerstin Tomenendal, (2000), Das Türkische Gesicht
Wiens, Auf den Spuren der Türken in Wien, Wien, Köln, Weimar:
Böhlau Verlag, (ISBN: 3-205-99191-5)”, *Akademik Literatür*
Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (AKALİD), C.2,
S.3, Aralık 2024, s. 99-103.

Tarih boyunca Türklerin Avusturya ile olan ilişkileri siyasi, askeri ve kültürel etkileşimler neticesinde şekillenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle XVI. ve XVII. yüzyıllarda Avrupa üzerindeki genişleme politikaları Habsburglarla aralarında çetin çatışmalara yol açmış, Viyana Kuşatmaları (1529 ve 1683) bu

ilişkilerin en önemli askeri dönüm noktaları olmuştur. Osmanlı-Avusturya mücadeleleri yalnızca savaşlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda diplomasi, ticaret ve kültürel alışverişlerle de gelişmiştir.

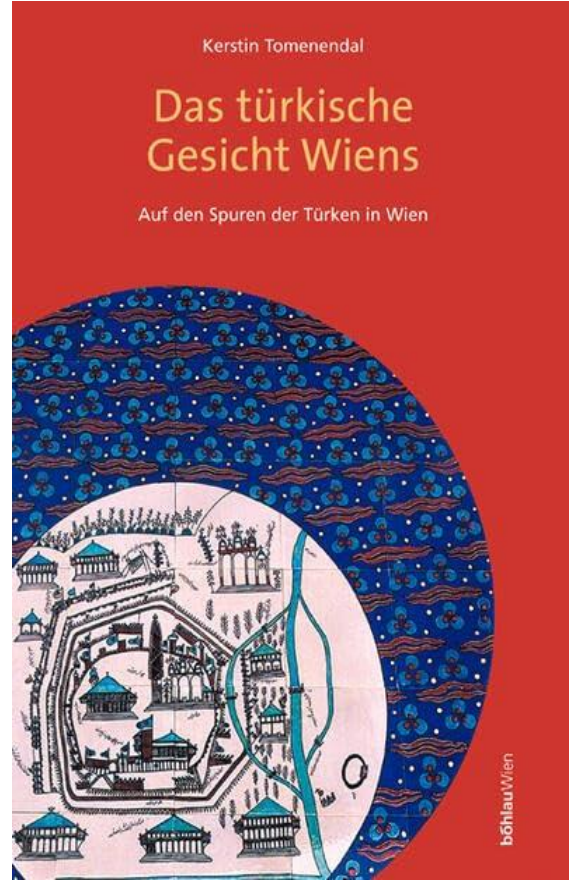
Avusturya topraklarına Türklerin yerleşimi daha çok XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen bir süreçtir. 1964 yılında Türkiye ve Avusturya arasında imzalanan işgücü antlaşması Avusturya'daki Türklerin kalıcı nüfus oluşturmaya yol açmıştır. Türkler Avusturya'nın sosyal ve ekonomik yapısında kendilerine yer edinirken, aynı zamanda kültürel kimliklerini de koruyarak Avusturya toplumunun bir parçası haline gelmişlerdir.

Tıpkı Kerstin Tomenendal'ın kitabının ön sözünde belirttiği gibi Viyana ve Türkleri ayrıntılarıyla ele alan birçok kaynak mevcuttur. Ancak yazar bu kitabı yayınlamaktaki amacının iki toplumu birbirine bağlayan,

ilişkilerini belirli bir perspektifte ortaya koyan bir derleme meydana getirmek olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda Avusturyalılar ile Türkler arasında arabuluculuk yapmak istediğini ifade eden yazar Avusturya'nın başkentinde de yüzyıllar boyunca düşmanlıktan dostluğa kadar ortak bir tarih aracılığıyla iki kültürü birleştiren birçok nesne ve motivasyonun varlığına dikkat çekmektedir (s. 9-10).

Türkler ve Viyanalılar arasındaki etkileşimleri, Türk kültürünün Viyana'ya yansması ve iki kültür arasındaki geçişleri konu alan kitap 24.4 x 16.5 x 2.9 cm boyutlarında, şömizli olup iç kapaklarla birlikte 325 sayfa metin ve 4 ek sayfadan meydana getirilmiştir. Kırmızı fon üzerine yazar, kitap ve yayınevi adları yazılı olan ön kapakta yer alan tasvirin Admirel Victor ve Semper Augustus'un Lale kitabından alındığı bilgi sayfasında belirtilmiştir. Arka kapakta ise kırmızı fon üzerine yine bilgi sayfasında verilen bilgilere göre Rosalba Carrera tarafından 1730/40 civarı yapılmış *Kahve içen bir Türk* tasviri yer almaktadır. Tasvirin altında kitap ve kitap geliriyle ilgili genel bilgilerin özeti mevcuttur.

Önsöz (*Vorwort*) ve Giriş (*Einleitende Bemerkungen*) olmak üzere iki giriş bölümü, 20 başlıklı ana bölüm ve Biyografiler (*Biographische Portraits*) (s. 265-289), Bibliyografya (*Bibliographie*) (s. 291-307), Dizinler (*Namen-, Orts- und Sachregister, Führer durch Am Rande bemerkt*) (s. 309-324) ve Resim / Görsel Açıklamaları (*Bildnachweis*) (s. 325) bölümlerinden meydana gelen ve sonuç bölümünden oluşan kitabın ön sözünde ko-

nunun seçiminde yazarı tetikleyen unsurlar ve bu kitabı yazmaktaki amacı tanımlanmış, destekleyen kişi ve kurumlara teşekkür edilmiştir (s. 9-11). Girişte Türkçe kelimelerin yazımında dikkat edilen hususlar, her iki dilde de mevcut olan özel harfler, kısaltmalar ve kitap bölümleri ile ilgili genel tanıtlara değinilmiştir (s. 12-13).

Ana bölümün ilk başlığı Viyana'daki Türkler (*Die Türken in Wien*)'dir. Bu başlık altında oluşturulan altı alt başlıkta Türkçe'den Almanca'ya geçen kelime ve deyimler, lale, leylak, yasemin gibi çiçeklerin, deve ile çıta gibi hayvanların ve Türk yemek ve içecek kültürünün Türklerden Avusturya'ya nasıl ithal edildiği, çatışmalar sırasında esir alınan Türklerin Katolikleştirilmesi için yapılan vaftiz törenleri ve isim değişikliklerine değinilmiş, Türk-Avusturya mücadelesinde Viyana'nın kurtuluşunun Meryem sayesinde olduğu fikrinin kaynağı ve Viyana'nın Meryem'e bağlılığının üzerinde durulmuştur (s. 15-34).

Türklerin Sanattaki Tasviri (*Die Darstellung der Türken in den Künsten*) başlıklı diğer bir bölümde beş başlık açılarak Avusturya edebiyatında Türklerin yansıyış biçimlerinin süreç içerisinde geçirdiği değişim, Türk edebiyatında Viyana'nın işleniş biçimleri açıklanmış, Müzikte Türkler (*Die Türken in der Musik*) alt başlığı altında kuşatmalar sırasında Avusturyalılar tarafından öğrenilen mehterin etkilerinden bahsedilmiş, Avusturyalıların Türklere karşı kazandığı zaferin ardından heykel sanatına yansıyan alegorik tasvirler içerisinde Türklerin temsili ve akabinde zamanla özellikle Barok dönemde değişen Türk imajının yontulara ve özellikle de resim sanatına yansıyış biçimleri, por-selen ve seramiklerin üzerindeki Türk ve Türklere özgü nesnelere tasviri derinlemesine incelenmiştir (s. 35-52).

Türkiye ve Avusturya Ekonomisi (*Die Türkei und die österreichische Wirtschaft*) ana başlığı altında Habsburgların Osmanlı ile arasındaki fes ihracatı ile lületaşı ithalatı derinlemesine anlatılmıştır (s. 53-56). Bir diğer ana başlık olan Viyana'da Türk Yahudiler (*Die "türkischen Juden" in Wien*) başlıklı bölümde Avusturya ile Türkler arasında imzalanmış Pasarofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı vatandaşlarının Viyana'ya serbest erişim hakkı kazanmasıyla buraya ticaret için akın eden Osmanlı vatandaşı Yahudilerin durumu açıklanmıştır (s. 57-59).

Bilimde Türkler (*Die Türken in den Wissenschaften*) ana başlığı altında iki alt başlık oluşturularak Viyana'daki Doğu araştırmalarının tarihi ve Şarkiyat Akademisi'nin faaliyetlerine değinilmiştir (s. 60-65). Türklerin Viyana Müzelerindeki Yansıması (*Die Reflexion der Türken in den Wiener Museen*) başlığı altında Viyana'daki müzelerde bulunan İznik çinisi, Efes kazılarında getirilen antik eserler, paşa mührü, silahlar gibi Türk ganimetleri tek tek müze sıralamasıyla verilmiştir (s. 66-71). Viyana'da İslam (*Der Islam in Wien*) başlığı altında ise yalnızca Türkler değil İslam dinine mensup olan Viyana'daki tüm milletlerin (*Boşnaklar, Araplar ve saire*) ibadet ve eğitimleri alanlarında yapılan girişimlerden söz edilmiştir (s. 72-75).

Sekizinci ana başlık olan Tarihsel Arka Plan (*Geschichtliche Hintergründe*)'da Avusturya ile ilk etkileşimi kuran Türk topluluğu olan Avarlardan başlayarak Moğolların Viyana'ya kadar ilerleyişi hakkında bilgi verilmiştir (s. 77-78). Akabinde Viyana'nın

Türkler İçin Önemi (*Die Bedeutung von Wien für die Türken*) ana başlığı altında İslam dininde Viyana'nın vadedilmiş bir şehir olması işlenerek (s. 79-80) sonraki 1529'da İlk Türk Kuşatması Nasıl Gerçekleşti (*Wie es zur erste Türkenbelagerung 1529 kam*) (s. 81-85) ve İlk Türk Kuşatması 15 Eylül-14 Ekim 1529 (*Die erste Türkenbelagerung 15. September 14. Oktober 1529*) (s. 86-96) ana başlıkları altında Osmanlı'nın I. Viyana Kuşatması ve sonuçları kronolojik olarak derinlemesine anlatılmıştır. Sanatta İlk Kuşatma (*Die erste Türkenbelagerung in den Künsten*) ana başlığı altında ise I. Viyana Kuşatması'nın Viyana'da sanat alanını olumsuz etkileyişi değerlendirilmiştir (s. 97-98).

13. ana başlık olan St. Gotthard/Mogersdorf Yakınlarında Türkler 1664 (*Die Türken bei St. Gotthard/Mogersdorf 1664*)'de ise her ne kadar Viyana şehri ile ilgili olmasa da Osmanlı'nın Birleşik Hristiyan Ordusu ile mücadelesinde uğradığı yenilgi Viyana'daki bazı müzelerde yansıma bulduğu için anlatılmıştır (s. 99-100). Devamında Viyana'da Evliya Çelebi: 1665 Yılında Kara Mehmet Paşa'nın Elçiliği (*Evliya Çelebi in Wien: Die Gesandtschaft unter Kara Mehmet Pascha im Jahr 1665*) ana başlığı altında Richard Kreutel tarafından Almanca'ya çevrilen Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin yedinci cildindeki Viyana bölümünün analizi yapılmıştır (s. 101-103).

15. ana başlık olan 1683'teki İkinci Türk Kuşatması Nasıl Gerçekleşti? (*Wie es zur zweiten Türkenbelagerung 1683 kam*)'nin altında kuşatmanın siyasi ön koşulları, Kara Mustafa Paşa'nın Viyana'ya yürüme nedenleri Viyana'ya karşı bir kampanyada Fransızların rolü, asi Macarların potansiyel rolü, Osmanlı İmparatorluğu'nun güdülere ve savunmacıların Türklere karşı hazırlıkları alt başlıklar halinde irdelenmiştir (s. 104-115). Akabinde 1683'te Türklerin İkinci Viyana Kuşatması (*Die zweite Türkenbelagerung von Wien 1683*) ana başlığı altında kuşatmanın gidişatı (s. 116-129), İkinci Türk Kuşatmasından Sonra (Nach der zweiten Türkenbelagerung) ana başlığında ise savaşın sonuçlanması ve her ne kadar negatif bir durum yaşanmış olsa da akabinde Türk ve Doğu kültürüne karşı başlayan ilginin tezahürü değerlendirilmiştir (s. 130-131).

18. ana başlık olan 19. Yüzyıl (Das 19. Jahrhundert)'da I. Dünya Savaşı öncesinde Habsburg-Osmanlı ilişkileri, Sultan Abdülaziz'in 1867'de Viyana'yı ziyareti, 1873'te Viyana Dünya Sergisi ve 1883 yılında Viyana'da 200. yıl kutlamaları alt başlıkları oluşturularak tüm yüzyıl boyunca iki ülke arasında takip edilen etkileşimlere değinilmiştir (s. 132-144). Devamında 20. Yüzyıl (Das 20. Jahrhundert) ana başlığı altında ise I. Dünya Savaşı, ara açıklama olarak Atatürk'ün Viyana'ya gelişi ve Avusturyalılarla münasebetleri, I. Dünya Savaşı sonrası, 1933 yılında Viyana'da 250. yıl kutlamaları, 1983'teki 300. yıl kutlamaları ve günümüzdeki ilişkiler ayrı alt başlıklarda incelenmiştir (s. 145-159).

Son bölümde ise Türk Bağlantılı Viyana Bölgelerindeki Görülmeye Değer Yerler (*Sehenswürdigkeiten in den Wiener Bezirken mit Türkenbezug*) ana başlığı altında Viyana'nın 23 bölgesinden (16, 20, 21, 22. bölgeler dışındaki) 19'undaki ve Aşağı Avusturya'da yer alan Perchtoldsdorf ile Viyana'nın kuzeyinde yer alan Weidling'deki Türklerle ilgili eserler hakkında bir katalog çalışması yapılmıştır (s. 161-263).

Yazarın akıcı bir dille kaleme aldığı kitap, önsözde yazar tarafından belirtilen amaca tamamen ulaşılan ve hem Avusturya hem de Türkiye literatürü için kıymet arz eden bir çalışmadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dayandığı Batı'daki son kapı olması nedeniyle Viyana'nın tarihimize çok büyük bir önemi mevcuttur. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da bugün Türk izlerine rastlayabileceğimiz şehirler-bölgeler hakkında hem Türk hem de yabancı araştırmacılar tarafından yapılan her bir çalışmanın tarih ve sosyo-kültürel açıdan değeri ne kadar yükseğe yapılan bu çalışma da aynı pahaya sahiptir. Bugün Dünya üzerinde birçok ülkenin sayısız şehrinde Türk nüfusun varlığı takip edilebilmektedir. Bu şehirlerde çeşitli göç anlaşmaları ve çalışma istekleri doğrultusunda yerleşen aileler ve burada doğan ardıllarının oluşturduğu Türk nüfusu demografik yapıyı etkilemiştir. Ancak Viyana'da yalnızca bu sebeplerden ötürü yerleşen ve buranın birçok bölgesine yayılmış olsalar da 10. Bölge'de çekirdeği bulunan Türk nüfusundan gelişen bir kültür alışverişi dışında tarihi etkileşimler de Viyana'nın Türk yüzünü oluşturmaktadır. Bu bakımdan da Viyana her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu tarafından fethedilememiş olsa da yayınlanan bu kitap Türk ve Avusturya ilişkilerinin hem soyut hem de somut sonuçlarının ciddi boyutlarda olduğunu gözler önüne sermektedir.

Kitapta Türk-Avusturya etkileşimi yalnızca tarih veya sanat açısından ele alınmamış hem tarihsel arka plan hem Viyana'daki soyut kültür ile somut sanat alanlarındaki yansımalar, hem de günümüzdeki ilişkilere kadar, kısacası hayatın birçok alanında ve birçok bilim dalının araştırma sahasında, bir milleti ona yabancı bir toplumda temsil eden tüm yönleri değerlendirilmiştir. Bu bakımdan da kitap yalnızca tarih ya da sanat tarihi alanlarında değil aynı zamanda sosyoloji ve diğer sosyal bilimler alanları için de değer arz etmektedir.